

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วังมั่งคละสถาน เป็นวังที่ประทับของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงเฉลิมเขตกรมงคล ปัจจุบันคือ สถานทูตฟิลิปปินส์ ตั้งอยู่บนถนนสุขุมวิท กรุงเทพมหานคร¹

ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองประมาณพุทธศักราช 2484-2488² คนไทยประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจ สถานะบ้านเมืองต่าง ๆ ต้องหยุดชะงักลง เพราะปัญหาข้าวขาดแคลนแพง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหรสพที่เคยแสดงเริ่มหาได้ยาก ด้วยเหตุที่สถานการณ์บ้านเมืองเป็นเช่นนี้ ประจวบกับพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงเฉลิมเขตกรมงคลโปรดทอดพระเนตรการแสดงทางด้านนาฏศิลป์ไทยซึ่งหาชมได้ยากในสมัยนั้น พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงเฉลิมเขตกรมงคลทรงตั้งคณะนาฏศิลป์ไทยขึ้นในพุทธศักราช 2485³ โดยให้ชื่อคณะว่า “คณะชุนาฏดุริยางค์ศิลป์”⁴ จัดการแสดงเป็นประจำทุกวันเสาร์และวันอาทิตย์ เวลาประมาณ 24 นาฬิกา ถึงเวลา 4 นาฬิกาของวันใหม่ มีการดำเนินงานทางธุรกิจโดยเก็บเงินค่าเข้าชมในราคา 8 บาท และ 20 บาท

ทั้งนี้มรดกประสงฆ์เพื่อเสริมสร้างศิลปวัฒนธรรมและศิลปทางด้านนาฏศิลป์ไทย พร้อมทั้งนำความบันเทิงแก่ผู้ชมในช่วงพุทธศักราช 2485-2500 รวมเป็นระยะเวลา 15 ปี จากการแสดงในครั้งนั้นอิทธิพลบางส่วนทำให้เกิดศิลปินและอาจารย์ที่มีชื่อเสียงในวงการบันเทิงหลายท่าน

---

¹ THE PHILIPPINES' C4 MAP OF BANGKOK METROPOILIAN, 36.

² สัมภาษณ์ เจริญศรี ศาสตราวิไล นางละครตัวพระในคณะชุนาฏดุริยางค์ศิลป์, 18 สิงหาคม 2538.

³ ธนิต อยู่โพธิ์ โขน คำนำ. (พระนคร: สหอุประณ์การพิมพ์, 2500). พิมพ์เนื่องในโอกาสงานพระราชทานเพลิงศพพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงเฉลิมเขตกรมงคล

⁴ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุสรรมงคลการ. คำนำ. บทละครเรื่องปิ่นหยิมสีหาหรั่ง และรุ่งฟ้าคอยสิงห์ . (พระนคร: สหอุประณ์การพิมพ์, 2500). พิมพ์เนื่องในโอกาสงานพระราชทานเพลิงศพพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงเฉลิมเขตกรมงคล.

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพบว่า ในวังมัจฉะสถานมีการแสดง โขน ละคร รำเบ็ดเตล็ด และการแสดงเบ็ดเตล็ด โดยเฉพาะผลงานละครพูดสลับรำ เรื่องรุ่งฟ้าคอยสิงห์ นิพนธ์โดยพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงเฉลิมเขตตรมงคล ดัดแปลงจากนิยายเรื่องมัจฉะของนายเถี่ยว ศรีเสวก ในนามปากกาอรวรรณ เป็นละครที่ไม่เคยพบในแหล่งข้อมูลทางวิชาการอื่น ๆ จึงสมควรที่จะวิเคราะห์บทละคร และการแสดงละครพูดสลับรำ ในรูปแบบของวังมัจฉะสถาน ว่ามีลักษณะอย่างไร และนอกจากนั้นยังมีการแสดงนาฏศิลป์ไทยหลายประเภท ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความเป็นมาของการแสดงที่วังมัจฉะสถาน รูปแบบ และองค์ประกอบการแสดงประเภทต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การแสดงละครพูดสลับรำ ซึ่งเคยแสดงในวังมัจฉะสถานในอดีต ปัจจุบันไม่ได้นำออกแสดงเผยแพร่ให้ประชาชนชมจึงไม่มีผู้ใดรู้จัก ซึ่งผลจากการวิจัยจะเป็นแนวทางในการศึกษาประวัติและทฤษฎีนาฏศิลป์ของไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาความเป็นมาของการแสดงที่วังมัจฉะสถาน
2. ศึกษารูปแบบและองค์ประกอบของการแสดงที่วังมัจฉะสถาน
3. ศึกษาบทละครและการแสดงละครพูดสลับรำในคณะชุนาฏดุริยางค์ศิลป์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงเฉลิมเขตตรมงคล

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาการแสดงที่วังมัจฉะสถานหรือวังมัจฉะสถาน ตั้งแต่พุทธศักราช 2485-2500 รวมระยะเวลาการแสดง 15 ปี วังมัจฉะสถานนี้ในอดีตเคยเป็นที่ประทับของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงเฉลิมเขตตรมงคล ปัจจุบัน คือ สถานทูตฟิลิปปินส์ ถนนสุขุมวิท กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ดำเนินการวิจัยโดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารและตำรา
2. รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลสองกลุ่ม กลุ่มแรกเป็นพระญาติวงศ์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงเฉลิมเขตตรมงคล และกลุ่มที่สอง เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในฐานะผู้เคยร่วมแสดงและผู้ชม

กลุ่มแรก พระญาติวงศ์

1. พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุสรมงคลการ (พระองค์ชายเล็ก) พระโอรสของพลโทสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงเฉลิมเขตรมงคล ปัจจุบันพระชนมายุ 81 พรรษา
2. ท่านผู้หญิงอุบล ยุคล ณ อยุธยา หม่อมในพลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุสรมงคลการ ปัจจุบันอายุ 78 ปี
3. ท่านหญิงมาลินีมงคล อมาตยกุล ธิดาคนที่ 1 ของพลโทพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุสรมงคลการ และท่านผู้หญิงอุบล ยุคล ณ อยุธยา ปัจจุบันอายุ 57 ปี
4. ท่านหญิงปัทมารังษี เสนาณรงค์ ธิดาคนที่ 2 ของพลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุสรมงคลการ และท่านผู้หญิงอุบล ยุคล ณ อยุธยา ปัจจุบันอายุ 51 ปี
5. ท่านหญิงจันทรรัตน์ศรี ไพบูลย์เลิศ ธิดาของพลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอนุสรมงคลการและหม่อมฟองจันทร์ ยุคล ณ อยุธยา ปัจจุบันอายุ 60 ปี
6. หม่อมบัวทอง ยุคล ณ อยุธยา หม่อมในพลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร (พระองค์ชายกลาง เป็นโอรสของพลโทสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงเฉลิมเขตรมงคล) ปัจจุบันอายุ 68 ปี
7. อุไร เกษมสุวรรณ ช่างคัดชุดการแสดงที่วังมั่งคละสถาน (น้องสาวท่านผู้หญิงหม่อมอุบล ยุคล ณ อยุธยา) ปัจจุบันอายุ 74 ปี

กลุ่มที่สอง ผู้ร่วมแสดงและผู้ชม

1. ราชพ โทธิเวส รัชการกร ที่ปรึกษาภาควิชานาฏศิลป์ สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร ปัจจุบันอายุ 62 ปี
2. ลินีนาฏ โทธิเวส นักแสดง ปัจจุบันอายุ 69 ปี
3. ทองสุข ทองหลิม ข้าราชการครู สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ ปัจจุบันอายุ 58 ปี
4. สดาพร สนทอง อดีตหัวหน้างานนาฏศิลป์ กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ ปัจจุบันเป็นข้าราชการบำนาญ ปัจจุบันอายุ 63 ปี
5. จตุพร รัตนวราหะ ผู้อำนวยการวิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัย ปัจจุบันอายุ 58 ปี

6. สมพงษ์ พงษ์มิตร นักแสดง ปัจจุบันอายุ 79 ปี
7. สมกพร กระจ่างศาสตร์ นักแสดง ปัจจุบันอายุ 76 ปี
8. วันทนีย์ จารุจินดา แม่บ้าน ปัจจุบันอายุ 72 ปี
9. นรา วณิชเวทินทร์ แม่บ้าน ปัจจุบันอายุ 68 ปี
10. จำลอง พวงประยงค์ แม่บ้าน ปัจจุบันอายุ 73 ปี
11. เจริญศรี ศาสตร์วิไล อาจารย์พิเศษสถาบันราชภัฏอุดรธานี ปัจจุบันอายุ 81 ปี
12. อภรณ์ ผาละนัค ข้าราชการบำนาญ ปัจจุบันอายุ 60 ปี

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลจากการวิจัย จะได้พบข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และทฤษฎีการแสดงนาฏศิลป์ไทยที่มีคุณค่าต่อแหล่งวิชาการที่ขาดแคลน
2. เผยแพร่พระเกียรติคุณ รวมทั้งผลงานการแสดงในคณะชุนาฏคุริยางค์ศิลป์ของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงเฉลิมเขตมงคล

คำจำกัดความ

วังมัจฉะสถาน หรือ วังมงคลเวสน์	หมายถึง	วังของพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าหญิงเฉลิมเขตมงคล ปัจจุบันเป็นสถานทูตฟิลิปปินส์ ตั้งอยู่บนถนนสุขุมวิท กรุงเทพมหานคร
รำเบ็ดเตล็ด	หมายถึง	การแสดงระบำ หรือรำเดี่ยว มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงเบิกโรง คั่นการแสดง ในขณะที่ผู้แสดงโขน ละคร หยุดพัก เปลี่ยนเครื่องแต่งกาย หรือเชื่อมโยงเนื้อเรื่องให้ติดต่อกัน

การแสดงเบ็ดเตล็ด

หมายถึงการแสดงเป็นชุด หรือคอนเสิร์ต ๑ ใช้แสดงเบิกโรงก่อน
มีการแสดง โขน ละคร หรือใช้แสดงค้นรายการขณะที่
นักแสดงกำลังเปลี่ยนเครื่องแต่งกาย โดยมีวัตถุประสงค์
เพื่อให้ผู้ชมได้รับความสนุกสนาน และไม่เกิดความ
เบื่อหน่าย